

EUROOPAN TALOUSALUE, SVEITSI JA POHJOISET ALUEET

Euroopan talousalue (ETA) perustettiin vuonna 1994. Sen tarkoituksena oli ulottaa unionin sisämarkkinat Euroopan vapaakauppa-alueen (EFTA) maihin. Norja, Islanti ja Liechtenstein kuuluvat Euroopan talousalueeseen. Sveitsi kuuluu Euroopan vapaakauppa-alueeseen mutta ei osallistu Euroopan talousalueeseen. EU ja ETA-kumppanit Norja ja Islanti ovat sidoksissa toisiinsa myös erilaisten pohjoisten alueiden politiikkojen ja foorumien kautta. Niissä keskitytään Euroopan nopeasti kehittyviin pohjoisiin alueisiin ja yleisesti arktiseen alueeseen.

OIKEUSPERUSTA

ETA: Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 217 artikla (assosiaatiosopimukset)

Sveitsi: vuoden 1989 vakuutus sopimus, vuoden 1999 kahdenväliset sopimukset I ja vuoden 2004 kahdenväliset sopimukset II

EUROOPAN TALOUSALUE

A. Tavoitteet

Euroopan talousalueen tarkoituksena on ulottaa EU:n sisämarkkinat EFTA-maihin. Nämä maat joko eivät halua liittyä unioniin tai eivät vielä ole liittyneet siihen. Unionin sisämarkkinasäännöksistä on tullut osa ETA-maiden lainsäädäntöä sen jälkeen kun maat ovat sopineet niiden sisällyttämisestä lainsäädäntöönsä. Erityiset EFTA:n toimielimet ja parlamentaarinen sekakomitea valvovat näiden säännösten täytäntöönpanoa ja soveltamista.

B. Tausta

Vuonna 1992 seitsemän silloista EFTA:n jäsenvaltiota neuvotteli sopimuksen voidakseen osallistua Euroopan yhteisön sisämarkkinoiden luomista koskevaan kunnianhimoiseen hankkeeseen, joka pantiin alulle vuonna 1985 ja saatettiin päätökseen vuoden 1992 lopussa. ETA:n perustamissopimus allekirjoitettiin 2. toukokuuta 1992, ja se tuli voimaan 1. tammikuuta 1994.

ETA:an kuuluvien EFTA-maiden määrä kuitenkin väheni nopeasti: Sveitsi ei ratifioinut sopimusta kielteisen kansanäänestystuloksen takia, ja Itävalta, Suomi ja Ruotsi liittyivät Euroopan unioniin vuonna 1995. EFTA-maista ETA:n jäseniksi jäivät vain Islanti, Norja ja Liechtenstein. Euroopan unioniin 1. toukokuuta 2004 liittyneet 10 uutta jäsenvaltiota sekä vuonna 2007 liittyneet Bulgaria ja Romania ja vuonna 2013 liittynyt Kroatia kuuluvat automaattisesti myös ETA:an.

Kesäkuussa 2009 myös Islanti haki jäsenyyttä ulospääsytienä vuonna 2008 alkaneesta maailmanlaajuisesta talouskriisistä. Neuvosto hyväksyi Islannin jäsenhakemuksen 17. kesäkuuta 2010, ja neuvottelut alkoivat kesäkuussa 2011. Huhtikuussa 2013 pidettyjen parlamenttivaalien jälkeen itsenäisyyspuolueen ja edistyspuolueen muodostama

uusi keskustaoikeistolainen hallitus kuitenkin keskeytti neuvottelut heti valtaan päästyään toukokuussa 2013. Myöhemmin, maaliskuussa 2015, koalitionhallitus ilmoitti Euroopan unionin neuvostolle lähettämällään kirjeellä, että Islantia ei olisi pidettävä enää EU:n jäsen ehdokkaana. Vaikka hallitus ei peruuttanut virallisesti jäsenyyshakemusta, EU:n neuvoston puheenjohtajavaltio otti kirjeen huomioon, ja sekä neuvostossa että komissiossa on tehty tiettyjä käytännön järjestelyjä. Näin ollen EU ei kohtele Islantia tällä hetkellä ehdokasvaltiona.

Kun Yhdistynyt kuningaskunta eroaa EU:sta, se eroaa myös ETA:sta. Jos se haluaa pysyä sisämarkkinoilla, se voisi valita uudelleen EFTA:n jäsenyyden, ja siitä voisi tulla ETA:n jäsen EFTA:n kautta. Tätä vaihtoehtoa pidetään kuitenkin epätodennäköisenä, koska Yhdistyneen kuningaskunnan olisi silloin hyväksyttävä unionin lainsäädäntö, maksut EU:lle ja EU:n tuomioistuimen tuomiovalta.

C. Euroopan talousalueen soveltamisala

ETA-sopimus menee perinteisiä vapaakauppasopimuksia pidemmälle, koska se ulottaa EU:n sisämarkkinoiden täydet oikeudet ja velvollisuudet EFTA:n jäsenvaltioihin (Sveitsiä lukuun ottamatta). ETA-sopimuksen soveltamisalaan sisältyvät sisämarkkinoiden neljä vapautta (tavaroiden, henkilöiden, palveluiden ja pääoman vapaa liikkuvuus) ja niihin liittyvät politiikanalat (kilpailu, liikenne, energia sekä talous- ja raha-asioiden yhteistyö). Sopimukseen sisältyy myös neljään vapauteen läheisesti liittyviä politiikkoja, kuten sosiaalipolitiikka (muun muassa työterveys ja -turvallisuus, työlainsäädäntö ja miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu) sekä kuluttajansuojaa, ympäristöä, tilastoja ja yhtiöoikeutta koskevat politiikat. Lisäksi se kattaa tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen ja muita vastaavia edellä mainittuja asioita sivuavia politiikkoja, jotka eivät perustu unionin säännöstöön tai oikeudellisesti sitoviin säädöksiin vaan jotka pannaan täytäntöön yhteistyön avulla.

D. ETA:n ulkopuolelle jäävät asiat

ETA-sopimuksessa ei ole sitovia määräyksiä kaikista sisämarkkinoiden aloista tai muista EU:n perussopimukseen perustuvista politiikanaloista. Sitovia määräyksiä ei ole seuraavista asioista:

- yhteinen maatalouspolitiikka ja yhteinen kalastuspolitiikka (tosin sopimus sisältää määräyksiä maatalous- ja kalastustuotteiden kaupasta)
- tulliliitto
- yhteinen kauppapolitiikka
- yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka
- oikeus- ja sisäasiat (vaikka kaikki EFTA:n jäsenvaltiot ovat osa Schengen-aluetta) tai
- talous- ja rahaliitto (EMU).

E. Euroopan talousalueen toimielimet ja mekanismit

1. EU:n lainsäädännön sisällyttäminen ETA-sopimukseen

ETA:n sekakomitea arvioi uudet EU:n sisämarkkinoita koskevat esitykset. Komitea muodostuu EU:n ja kolmen ETA:an kuuluvan EFTA-maan edustajista. Se kokoontuu kerran kuussa päättääkseen, mikä osa lainsäädännöstä ja yleisesti ottaen EU:n toimista (toimenpiteet, ohjelmat jne.) sisällytetään ETA-sopimukseen. Lainsäädännön muodollinen sisällyttäminen tapahtuu lisäämällä säädökset ETA-sopimuksen pöytäkirjojen ja liitteiden luetteloihin. Sopimukseen on sisällytetty tällä tavalla useita tuhansia säädöksiä. ETA:n neuvosto muodostuu EU:n neuvoston edustajista sekä ETA:an kuuluvien EFTA-maiden ulkoministereistä. He tapaavat vähintään kaksi kertaa vuodessa ja laativat poliittisia suuntaviivoja sekakomitealle.

2. Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä

Kun EU-säädös on sisällytetty ETA-sopimukseen, se on saatettava osaksi kolmen ETA:an kuuluvan EFTA-maan kansallista lainsäädäntöä, jos niiden kansallinen lainsäädäntö niin edellyttää. Tämä voi vaatia hallituksen päätöstä tai parlamentin hyväksymistä. Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä on muodollinen menettelyvaihe, jossa säädöksiä voidaan muokata ainoastaan teknisesti. Säännösten mukaan EFTA-maat olisi otettava mukaan EU:n säädösten valmisteluun.

3. Seuranta

Sen jälkeen kun sisämarkkinasäännökset on ulotettu koskemaan ETA:an kuuluvia EFTA-maita, EFTA:n valvontaviranomainen ja EFTA:n tuomioistuin valvovat niiden saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä ja soveltamista. EFTA:n valvontaviranomainen ylläpitää sisämarkkinoiden tulostaulua, jonka avulla seurataan lainsäädännön täytäntöönpanoa ETA-maissa.

4. Parlamenttien rooli

Euroopan parlamentti ja ETA:an kuuluvien EFTA-maiden kansalliset parlamentit osallistuvat tiiviisti ETA-sopimuksen valvontaan. Sopimuksen 95 artiklan nojalla perustettiin ETA:n parlamentaarinen sekakomitea, joka kokoontuu kahdesti vuodessa. Euroopan parlamentti ja ETA:n kansalliset parlamentit isännöivät komiteaa vuorotellen. Sen puheenjohtajana toimii vuorovuosina Euroopan parlamentin jäsen ja jonkin ETA-maan kansallisen parlamentin jäsen. Kuhunkin valtuuskuntaan kuuluu 12 jäsentä. Sveitsin parlamentin jäsenillä on kokouksissa tarkkailijan asema. ETA:n parlamentaarinen sekakomitea valvoo kaikkea ETA:an sovellettavaa EU:n lainsäädäntöä. Sen jäsenillä on oikeus esittää suullisia ja kirjallisia kysymyksiä ETA:n neuvoston ja ETA:n sekakomitean edustajille ja tuoda esille näkemyksiään raporteissa ja päätöslauselmissa. Samaa menettelyä sovelletaan lainsäädännön täytäntöönpanon valvontaan.

SVEITSI

EFTA:n jäsenenä Sveitsi osallistui ETA-sopimusneuvotteluihin ja allekirjoitti sopimuksen 2. toukokuuta 1992. Välittömästi tämän jälkeen Sveitsin hallitus jätti hakemuksen unioniin liittymiseksi 22. toukokuuta 1992. Euroopan talousalueeseen osallistumisesta 6. joulukuuta 1992 Sveitsissä pidetyn kansanäänestyksen kielteisen tuloksen johdosta Sveitsin liittoneuvosto kuitenkin lopetti EU- ja ETA-jäsenyysneuvottelut. Sen jälkeen Sveitsi on kehittänyt suhteita unioniin kahdenvälisillä sopimuksilla turvataksaan taloutensa yhdentymisen EU:n kanssa. Kahdenväliset suhteet kärsivät huomattavasti Sveitsissä helmikuussa 2014 kansanäänestyksessä hyväksytyn siirtolaisvastaisen lakialoitteen jälkeen, sillä sen tulos asetti kyseenalaiseksi suhteiden perustana olevat vapaan liikkuvuuden ja yhtenäismarkkinoiden periaatteet. Joulukuussa 2016 Sveitsin parlamentti hyväksyi vuoden 2014 kansanäänestyksen tuloksen täytäntöönpanemisesta lain tavalla, joka rajoitti sen vaikutusta ja tasoitti tietä EU:n ja Sveitsin välisten suhteiden normalisoinnin aloittamiselle. Laissa asetetaan Sveitsin kansalaiset etusijalle työhönotossa aloilla, joilla työttömyys on keskimääräistä korkeampi. EU piti ulkomaalaislakiin tehtyjä muutoksia askeleena oikeaan suuntaan ja katsoi, että laki voitaisiin panna täytäntöön rajoittamatta ihmisten vapaasta liikkuvuudesta tehdyn sopimuksen mukaisia EU:n kansalaisten oikeuksia.

Sveitsin presidentin Doris Leuthardin ja Euroopan komission puheenjohtajan Jean-Claude Junckerin Brysselissä 6. huhtikuuta 2017 pitämässä kokouksessa kehittyi myönteistä dynamiikkaa, ja useita keskeneräisiä asioita koskevaa työtä jatkettiin. Jotkin kahdenväliset sopimukset, kuten vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus, saatettiin

ajan tasalle. Marraskuussa 2017 EU ja Sveitsi allekirjoittivat uuden sopimuksen päästökauppajärjestelmiensä yhdistämisestä, ja Sveitsi käynnisti sisäisen menettelyn maan uudesta rahoitusosuudesta, jolla kavennetaan taloudellisia ja sosiaalisia eroja joissakin EU:n jäsenvaltioissa. Vuoden 2017 lopussa Euroopan komissio teki päätöksen, jonka mukaan Sveitsin kauppapaikat noudattavat kaupankäyntivelvollisuutta, joka koskee osakkeita, kuten 3. tammikuuta 2018 voimaantulleissa uudessa rahoitusmarkkinadirektiivissä (MiFID) ja uudessa rahoitusmarkkina-asetuksessa (MiFIR) säädetään. Taloudellinen vastaavuus myönnettiin kuitenkin vain vuodeksi, ja sen uusiminen riippuu institutionaalisten sopimusneuvottelujen edistymisestä. Vaikka päätös kiristi jossain määrin EU:n ja Sveitsin suhteita, se on saattanut antaa kauan kaivatun piristysruiskeen institutionaalisille neuvotteluille, jotka käynnistyivät jo keväällä 2014. EU ja Sveitsi ovat allekirjoittaneet yli 120 kahdenvälistä sopimusta, mukaan lukien vapaakauppasopimus vuonna 1972, ja kaksi merkittävää alakohtaista sopimuspakettia, joissa suuri osa Sveitsin lainsäädännöstä saatettiin allekirjoittamishetkellä voimassa olleen EU:n lainsäädännön mukaiseksi. Ensimmäinen alakohtaisten sopimusten sarja (kahdenväliset sopimukset I) allekirjoitettiin vuonna 1999, ja se tuli voimaan vuonna 2002. Nämä seitsemän sopimusta kattavat vapaata liikkuvuutta ja markkinoiden vastavuoroista avaamista koskevat kysymykset^[1]. Toinen alakohtaisten sopimusten sarja (kahdenväliset sopimukset II) allekirjoitettiin vuonna 2004, ja se tuli voimaan vuonna 2005. Nämä sopimukset koskevat lähinnä taloudellisen yhteistyön tiivistämistä ja yhteistyön laajentamista turvapaikka-asioihin ja vapaaseen matkustamiseen Schengen-alueen rajojen sisällä^[2].

Sopimuksilla tehostettiin taloudellisia suhteita, mutta ne loivat samalla monimutkaisen ja toisinaan epä johdonmukaisen velvoitteiden verkoston, jota ei ole helppo pitää yllä. Kahdenvälisiä sopimuksia päivitetään säännöllisesti. Toisin kuin ETA-sopimus, Sveitsin kanssa tehdyt kahdenväliset sopimukset ovat luonteeltaan staattisia, sillä sopimusten mukauttamiseksi kehittyvään EU:n lainsäädäntöön ei ole kunnollisia mekanismeja. Niissä ei ole myöskään valvontamekanismeja tai tehokkaita riidanratkaisumekanismeja. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi käynnistettiin EU:n ja Sveitsin neuvottelut institutionaalisesta puitesopimuksesta 22. toukokuuta 2014. Neuvotteluissa pyritään ratkaisemaan ongelmat, jotka johtuvat siitä, että EU:n sisämarkkinalainsäädäntö kehittyy koko ajan, ja lisäämään nykyisiin kahdenvälisiin sopimuksiin riitojenratkaisumekanismi. Institutionaalista puitesopimusta koskevat neuvottelut ovat ratkaisevassa asemassa, sillä ilman tällaista puitesopimusta neuvosto aikoo jättää myöntämättä Sveitsille pääsyn sisämarkkinoille uusilla aloilla (esimerkiksi sähköalalla) ja se on myös yhdistänyt siihen edellä mainittujen MiFID-direktiivin ja MiFIR-asetuksen mukaisen taloudellisen vastaavuuden uudistamisen.

POHJOISIA ALUEITA KOSKEVA POLITIIKKA

EU osallistuu aktiivisesti useisiin toimintapolitiikkoihin ja foorumeihin, jotka keskittyvät Euroopan nopeasti kehittyviin pohjoisiin alueisiin ja arktiseen alueeseen kokonaisuutena. Se on edistänyt erityisesti seuraavia yhteistyömuotoja:

- ”Pohjoinen ulottuvuus” on vuodesta 2007 lähtien ollut EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin yhteinen politiikka. Se täydentää EU:n ja Venäjän välistä vuoropuhelua ja on johtanut tosiasiallisiin alakohtaisiin yhteistyökumppanuuksiin Itämeren ja Barentsin alueilla.

---

[1]Kyseiset seitsemän sopimusta koskevat ihmisten vapaata liikkuvuutta, lentoliikennettä, maaliikennettä, maataloustuotteiden kauppaa, kaupan teknisiä esteitä, julkisia hankintoja ja tutkimusyhteistyötä.

[2]Sopimukset liittyvät Sveitsin osallistumiseen Schengenin ja Dublinin säännöstöihin sekä säästötulojen verotusta, jalostettuja maataloustuotteita, tilastoja ja petosten estämistä koskeviin sopimuksiin, maan osallistumiseen EU:n Media-ohjelmaan ja Euroopan ympäristökeskukseen sekä Sveitsin maksuosuuksiin taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi EU:n uusissa jäsenvaltioissa.

Pohjoiseen ulottuvuuteen sisältyy pohjoisen ulottuvuuden parlamentaarinen foorumi, jota Euroopan parlamentti oli perustamassa.

- Itämeren valtioiden neuvosto (CBSS) on yhteistyöelin, jonka EU ja Itämeren rannikkovaltiot perustivat vuonna 1992 Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Kaikki Itämeren valtioiden neuvoston jäsenvaltiot osallistuvat Itämeren parlamentaarikkokonferenssiin (BSPC), johon myös Euroopan parlamentti osallistuu.
- Barentsin alueen yhteistyöhön osallistuu Suomen, Norjan ja Ruotsin pohjoisia alueita ja Luoteis-Venäjän alueita. Tärkeimmät yhteistyöelimet ovat valtiotasoa alemmalla tasolla toimiva Barentsin alueneuvosto, valtioidenvälinen Barentsin euroarktinen neuvosto (jonka jäsen myös EU on) ja parlamentaarinen konferenssi (johon myös Euroopan parlamentti kuuluu).
- Arktiset napa-alueet: EU:n arktinen politiikka perustuu komission ja Euroopan ulkosuhdehallinnon julkaisemiin tiedonantoihin (2008, 2012 ja 2016), neuvoston antamiin päätelmiin (2009, 2014 ja 2016) ja Euroopan parlamentin päätöslauselmiin (2011 ja 2014). Euroopan parlamentti hyväksyi 16. maaliskuuta 2017 uuden päätöslauselman aiheesta ”Arktista aluetta koskeva EU:n yhdennetty politiikka”. Arktinen neuvosto antoi EU:lle vuonna 2013 oikeuden osallistua sen kokouksiin. Se ei kuitenkaan ole vielä tehnyt päätöstä EU:n vuonna 2008 esittämästä pyynnöstä saada virallisen tarkkailijan asema. Euroopan parlamentti on arktisen alueen parlamentaarikkojen yhteistyöelimen (CPAR) jäsen.
- Euroopan parlamentti kutsutaan säännöllisesti Pohjoismaiden neuvoston vuotuisiin istuntoihin. Lisäksi Euroopan parlamentin ja Länsi-Pohjolan neuvoston (joka koostuu Färsaarten, Grönlannin ja Islannin parlamentaarikoista) valtuuskunnat tapaavat kerran vuodessa.

Krzysztof Bartczak / Fernando Garcés de los Fayos
10/2018